

TARINAJOKI (18)

Ruokolahden pienjärveltä alkunsa saava Helisevänjoki kulkee valtakuntien rajojen ylitse ja laskee mahtavaan Vuokseen, mutta omaa kokoaan suuremman tarinaperinnön. Sen on sanottu jopa toimineen viikinkiajan ”kevyen liikenteen väylänä”. Yhdessä muiden Laatokan ja sisämaan vesireittien kanssa joki on ollut kansoja ja aikakausia liikuttava ja yhdistävä voima.

Ja miksei myös ihmisiä toisistaan erottava. Kerrotaan, että nykyään Venäjän puolella sijaitsevan Kirvun kylän ensisanat lausuttiin siinä vaiheessa, kun kaksi Vuoksea pitkin soutanutta venekuntaa ei päässyt yksimielisyyteen matkan teosta. Pienempi ryhmä karjalaisia lähti sitten tästä omilleen eli kirposi muista ja saapui Helisevänjoen rannoille. Heitä nimitettiin tästä eteenpäin kirvulaisiksi ja pysähtymispaikkaa Kirvun kyläksi.

Joen varrella on harjoitettu kalastusta, menestyksestä ravustusta, uitettu tukkeja ja valjastettu vesivoimaa myllynkivien ja sahan sirkkeleiden pyörittämiseen. Työnteon lomassa on saunottu ja kastauduttu joen viileässä vedessä. Joillekin tosin uintiretki saattoi jäädä viimeiseksi, kuten sillekin uimataidollaan ylpeillelele isännälle, joka rehvakkaasti, toisten estelyistä huolimatta halusi lähteä uimaan ennen ruokailua. Kun isäntä pääsi veteen, hän uikahti vain kerran ja painui kuin kivi pohjaan. Tapauksen todistaneet vakuuttivat kuulleen jostakin äänen, joka ilmoitti kuin miehen kohtaloa selittämään: ”Aika joutuu, mies ei joudukaan”.

Mylly ja saha liittyvät kiinteästi Helisevänjoen ja Niska-Pietilän alueen historiaan. 1700-luvulta lähtien

joen partaalla on ollut myllyjä, ja vanhin niistä ehti olla käytössä parisataa vuotta ennen kuin sai antaa tilaa hieman suuremmille suunnitelmille.

Nimittäin, 1920-luvulla isännät perustivat osuuskunnan, joka tuotti niin pitäjänkuulua ohrajuhoa kuin laadukasta sahatavaraa. Vesivoimaan kytketystä turbiinista ei ollut kuitenkaan apua, kun osuuskunta meni kohta konkurssiin. Mutta sahan toiminta jatkui toisten vetämänä ja puutavaraa riitti jopa vientiin asti. Samalla joen varteen syntyi pieni teollisuustaaajama, joka kasvoi tynnyri- ja tiilitehtailla. Raudat tynnyreihin saatiin Imatralta, ja väitetään, että talvisodassa sama rauta tuli ”lentokoneiden munimana” takaisin, kun venäläiset olivat käyttäneet raudan pommien kuorien raaka-aineena.

Tiilitehtaan tuotteet tulivat kuuluisiksi niin maan rajojen sisä- kuin ulkopuolella, kun uusi paikallinen keksintö teki niistä huokoisia ja kevyitä. Kevyt-tiiliä ja niiden kiinnittämisessä käytettävää erikoisliimaa testattiin sittemmin Suomen kulttuuriperintökohteeksi nimetyssä Espoon Tapiolan puutarhakaupungissa.

Tiilitehdas vaihtui puutalotutontaan 1960- ja 70-luvuilla, mutta joutui lopettamaan toimintansa 90-luvulle tultaessa. Jäljelle ovat jääneet vain suuret unelmat ja paikkakunnan menestyksekkäästä teollisuusmenneisyydestä muistuttavat tyhjä rakennukset.

Helisevänjoki jatkaa silti yhä kulkuaan – kuljettaen mukanaan niin vanhoja kuin uusia tarinoita. ■

Pekka Vartiainen

<https://urly.fi/1msm>

Anu Nuutinen

RIVER OF STORIES (18)

The river Helisevånjoki springs from the lakes of Ruokolahti, traverses national boundaries and runs into the mighty river Vuoksi. In the Viking era it was the light traffic route of its time. Combined with the lake Ladoga and inland waterways, the river has been a force both connecting and dividing peoples and eras.

It is said that the village of Kirvu, in today's Russia, was established when two groups of people travelling by row-boat down the Vuoksi could not agree on the route. The smaller group of Karelians parted company or kirposi from the others here and arrived on the shores of Helisevånjoki. They became known as kirvulaiset and their stopping-off place was named the village of Kirvu.

The riversides have seen people fishing, catching crayfish, floating timber and harnessing hydropower for turning millstones and circular saws at the sawmill. Breaks from work were spent taking saunas and dips in the river's cool waters. With some, however, the swim may have been the last one, like the farmer who boasted of his swimming prowess and showed off by going for a swim regardless of others trying to deter him. When the farmer entered the water, he yelped just once and sank to the bottom. Those who witnessed the incident swore they had heard a voice from somewhere, as if commenting on the fate of the man in a hurry: "Time rushes on, the man does not."

The mill and sawmill are closely tied to the history of Helisevånjoki and the Niska-Pietilä area. There have

been mills on the riverbank since the 1700s; the oldest remained in operation for a couple of hundred years. In the 1920s the farmers set up a cooperative, which produced both barley flour famous across the parish and high-quality sawn timber. But the hydropowered turbine was no help when the cooperative soon went bankrupt.

Nevertheless, the sawmill operation continued under new entrepreneurs, and timber products were even exported. Alongside it, a small industrial estate of barrel factories and brickworks rose by the river. The iron for the barrels was obtained from Imatra. It is said that the raw material of Russian bombs in the Winter War was this same iron, which the bomber 'birds' now laid as 'eggs' back in Finland.

The products of the brickworks became famous both inside and outside the Finnish borders, when a new local innovation made them porous and light. The lightweight bricks and special adhesive used to fix them were tested in the Tapiola garden city in Espoo, later designated a cultural heritage site of national importance.

The brickworks was replaced by timber house production in the 1960s and 70s, but this was forced to close down at the start of the 90s. All that remains are the big plans and empty buildings as reminders of the successful industrial past of the locality.

Yet, Helisevånjoki still continues to flow on, its waves carrying legends both old and new. ■

Transl. Annira Silver